
“KULTURNA DOBRA OD INTERESA SU ZA REPUBLIKU HRVATSKU I UŽIVAJU NJEZINU OSOBITU ZAŠTITU” (Članak 2.)

ANA BRLEK □ Gradski muzej Varaždin, Varaždin

Ovaj tekst je pokušaj da se upozna s bitnim odredbama zaštite kulturnih dobara kroz *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (*Narodne novine*, broj 69/99., na snazi od 13. srpnja 1999.), u kojem je postuliran javni interes.

Svrha je zaštite kulturnih dobara, bilo nepokretnih, pokretnih ili nematerijalnih, njihova zaštita i očuvanje u neokrnjenom i izvornom stanju, te njihovo prenošenje budućim naraštajima.

Muzeji i galerije, restauratorske ustanove, arhivi i knjižnice obavljaju poslove na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara u okviru svoje djelatnosti (*lex specialis*) i ovim Zakonom.¹

Poslove istraživanja, proučavanja, čuvanja, restauriranja, konzerviranja, održavanja, obnove, arheoloških iskapanja i istraživanja, korištenja i prometa kulturnim dobrima mogu obavljati specijalizirane pravne i fizičke osobe. (*N.n.* broj 129/99., *Pravilnik o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*; *N.n.* broj 73/00., *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*).

Upravne i stručne poslove na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te inspekcijske poslove u području zaštite i očuvanja kulturnih dobara obavlja Ministarstvo kulture (*N.n.* broj 129/99., *Pravilnik o iskaznici inspektora zaštite kulturnih dobara te obrascu i načinu vođenja očevidnika o obavljenim nadzorima*). Radi praćenja i unapređenja stanja kulturnih dobara osnovano je i Hrvatsko vijeće za kulturna dobra.

KULTURNO DOBRO. Svojstvo kulturnog dobra temeljem stručnog vrednovanja utvrđuje Ministarstvo kulture rješenjem, kojim se istodobno određuje sustav mjera njegove zaštite i obveza upisa u Registar, koji kao javnu knjigu vodi Ministarstvo kulture. Upis u Registar kao i sve promjene te brisanje iz njega objavljuju se u *Narodnim novinama* (*N.n.* broj 59/00., *Pravilnik o Registru kulturnih dobara RH*). Za dobro za koje se predmnijeva da ima svojstvo kulturnoga dobra, nadležno tijelo prema mjestu gdje se ono nalazi može privremeno donijeti rješenje o preventivnoj zaštiti. Rok na koji se određuje takva zaštita ne može biti dulji od tri godine, odnosno za arheološka i podvodna arheološka nalazišta šest godina.

Za *Rješenja o preventivnoj zaštiti dobara* koja su donesena do dana stupanja na snagu Zakona, rok počinje teći od 13. srpnja 1999. godine.

Dobra koja neosporno imaju svojstva kulturnih dobara, primjerice, muzejska građa ili dokumentacija, ako nisu zaštićena rješenjem, ne mogu biti pravno tretirana kao kulturno dobro. To je veoma važno kod provedbe upravnog postupka, kao što je, primjerice, izdavanje odobrenja za privremeno iznošenje kulturnih dobara u inozemstvo.

Novina je da se i dobra od lokalnog značenja, a koja prema odredbama ovog *Zakona* nisu zaštićena kao kulturno dobro, mogu proglasiti “zaštićenim dobrom” od strane predstavničkog tijela županije, grada Zagreba, grada ili općine, ali uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela i uz osiguranje uvjeta i sredstava za provedbu takve odluke. Za nepokretno i pokretno kulturno dobro mora biti utvrđen vlasnik, a ako je nepoznat ili se ne može utvrditi, ili kulturno dobro nema vlasnika, vlasnikom postaje RH.

Za dobra koja se nalaze ili nađu u zemlji, moru ili vodi, a za koja se predmnijeva da imaju svojstva kulturnoga dobra, također je vlasnik RH. Za tako nađena dobra primjenjuju se propisi o nalazu blaga.

OBVEZE I PRAVA VLASNIKA KULTURNOGA DOBRA. Obveze i prava se jednako odnose i na nositelja prava na kulturnom dobru, kao i na drugog imatelja kulturnog dobra. Vlasnik kulturnoga dobra obavezan je postupati s kulturnim dobrom s dužnom pažnjom, a osobito ga čuvati i redovno održavati, omogućiti njegovu dostupnost javnosti, dopustiti stručna i znanstvena istraživanja, očuvati cjelovitost zaštićenih zbirki, te o svim promjenama na kulturnom dobru, njegovu oštećenju ili uništenju, nestanku ili krađi odmah, a najkasnije sljedećeg dana, obavijestiti nadležno tijelo.²

Vlasnik kulturnoga dobra ima pravo na naknadu radi ograničenja prava vlasništva prema ovom Zakonu, te na oslobođenje i povlastice propisane posebnim zakonom ako postupi sukladno ovom Zakonu i provodi mjere zaštite koje odredi nadležno tijelo.

¹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

² Nadležno tijelo je Konzervatorski odjel Ministarstva kulture na čijem se području kulturno dobro nalazi, a za područje grada Zagreba Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu.

To znači da se vlasništvo na kulturnom dobru može i ograničiti radi zaštite i očuvanja kulturnoga dobra u slučajevima utvrđenim Zakonom glede posjeda, uporabe i prometa kulturnim dobrom.

Vlasnik kulturnoga dobra dužan je nadoknaditi svaku štetu na kulturnom dobru koja je prouzročena radnjama protivnim odredbama Zakona povratom u prijašnje stanje, u protivnome nadležno tijelo pokreće postupak za naknadu štete.

Ako prijeti opasnost od oštećenja ili uništenja kulturnoga dobra a vlasnik nema mogućnosti ili interesa osigurati provedbu svih mjera zaštite i očuvanja, te ako se ne može osigurati obavljanje arheoloških istraživanja i iskopavanja, provedba mjera tehničke zaštite na kulturnom dobru ili dostupnost kulturnoga dobra za javnost, pokreće se postupak za izvlaštenje kulturnoga dobra na prijedlog nadležnog tijela na način propisan Zakonom o izvlaštenju.

Iznimno i Vlada RH može donijeti odluke o utvrđivanju interesa Republike Hrvatske za izvlaštenje kulturnoga dobra. Ako se sredstva iz državnog, županijskog, gradskog ili općinskog proračuna ulažu u zaštitu i očuvanje pokretnog kulturnog dobra, ono se predaje javnoj ustanovi ili drugoj ovlaštenoj osobi koja će provesti mjere zaštite i očuvanja, a na istom se kulturnom dobru osniva zakonsko založno pravo u korist ulagatelja sredstava.

ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNOG DOBRA. Radi stvaranja uvjeta za zaštitu i očuvanje kulturnog dobra, poduzimaju se istraživanja kulturnog dobra koja mogu obavljati pravne i fizičke osobe ako ispunjavaju posebne uvjete koje propisuje ministar kulture, te ako imaju odobrenje nadležnog tijela. Također za sva kulturna dobra nadležno tijelo izrađuje i dokumentaciju radi njihove zaštite i očuvanja, čiju razinu i standarde propisuje ministar kulture.

Radi zaštite i očuvanja kulturno-povijesne cjeline donosi se urbanistički plan uređenja, koji sadržava i podatke iz konzervatorske podloge sa sustavom mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara. Za pokretna kulturna dobra nadležno tijelo utvrđuje sustav mjera zaštite s općim i posebnim uvjetima za očuvanje, održavanje i namjenu kulturnog dobra. Isto tako sve radnje koje bi mogle prouzročiti promjene na kulturnom dobru, kao i u njegovoj neposrednoj blizini ili bi mogle narušiti cjelovitost kulturnoga dobra, mogu se poduzimati samo uz prethodno odobrenje nadležnog tijela. Iznimno, nadležno tijelo može izdati suglasnost (uz prethodno mišljenje Hrvatskoga vijeća za kulturna dobra) za uklanjanje nepokretnoga kulturnog dobra ili njegova dijela kada utvrdi da se radi o dotrajalosti ili većim oštećenjima kojima je izravno ugrožena stabilnost građevine ili njezina dijela i predstavlja opasnost za susjedne građevine i život ljudi, a ta se opasnost ne može na drugi način otkloniti. I obavljanje gospodarske djelatnosti unutar kulturnog dobra ili zaštićene cjeline ne smije se započeti bez prethodnog odobrenja nadležnog tijela. Odobrenje je potrebno i za svaku promjenu namjene poslovnog prostora ili djelatnosti. Novina je da za izradu replike kulturnoga dobra nadležno tijelo rješenjem određuje uvjete, kao i uvjete za stavljanje replike u promet. Kao replika kulturnoga dobra podrazumijeva se svaki oponašak kulturnoga dobra ili njegova prepoznatljiva dijela bez obzira na mjerilo izrade u odnosu na izvornik.

Kulturna dobra kao i sva dobra pod preventivnom zaštitom ne mogu se iznositi u inozemstvo. Iznimno, kulturno dobro može se privremeno iznijeti u inozemstvo radi izlaganja, ekspertize, obavljanja radova na zaštiti i očuvanju kulturnoga dobra ili drugih opravdanih razloga samo uz odobrenje nadležnog tijela rješenjem (nadležno tijelo vodi evidenciju zahtjeva i izdanih odobrenja za iznošenje kulturnih dobara; *N.n.* broj 104/00., Pravilnik o uvjetima za davanje odobrenja radi iznošenja kulturnih dobara iz RH). I svaki uvoznik kulturnoga dobra ili osoba koja unosi kulturno dobro dužna ga je bez odgađanja prijaviti nadležnom tijelu.

Ustanove koje obavljaju poslove zaštite i očuvanja kulturnih dobara i vlasnici kulturnih dobara dužni su za vrijeme mira u suradnji s nadležnim tijelom osigurati uvjete radi zaštite i očuvanja kulturnih dobara za slučaj izvanrednih okolnosti (oružani sukob, potres, poplava, požar, ekološki incident, katastrofa i sl.) te mjere za sprječavanje krađe, pljačke, protupravnog prisvajanja kulturnih dobara, kao i svih radnji čiji je cilj uništenje i oštećenje kulturnoga dobra.

FINANCIRANJE ZAŠTITE I OČUVANJA KULTURNIH DOBARA. Sredstva za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara osiguravaju se iz državnog proračuna, proračuna županija, grada Zagreba, gradova ili općina za preventivno zaštićena i kulturna dobra koja se nalaze na njihovu području i u cijelosti za zaštićena kulturna dobra od lokalnog značenja, donacija, naknada za koncesiju, zapisa i zaklada te drugih izvora.

Sva oslobađanja i povlastice koje vlasnik odnosno imatelj kulturnoga dobra ostvari na temelju Zakona smatraju se udjelom Republike Hrvatske u očuvanju kulturnih dobara.

UPORABA KULTURNOG DOBRA. Pravna ili fizička osoba koja u vlastitoj promidžbi na filmu, spotu, plakatu, fotografiji ili drugom predmetu uporabi prepoznatljivo kulturno dobro ili njegov dio, dužna je uplatiti u korist državnog proračuna iznos od 1.000 kuna prije prve objave za svaku vrstu promidžbenog materijala kao i za svaku novu

